

DOI 10.31558/2519-2949.2018.1.20

УДК 329:328.16

Джус О. А., Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ НАПРЯМОК МІЖНАРОДНОГО ВІЙСЬКОВОГО ПАРТНЕРСТВА

Військово-технічне партнерство визначається як діяльність уповноважених на те органів державної влади, установ, організацій і підприємств, пов'язану з розробкою, виробництвом, реалізацією або закупівлею продукції військового призначення, а також – з плануванням, координацією, організацією і здійсненням міжнародного обміну продукцією та послугами військового призначення.

Виявлено, що військово-технічного співробітництва об'єднує два основних типи відносин міжнародного військового партнерства: трансферти озброєння та військової техніки, технологій подвійного використання, а також надання послуг військово-технічного характеру та спільні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, виробництво, маркетинг, продаж зразків озброєння. Зазначається, що військово-технічне співробітництво поглиблює кооперацію з країнами-партнерами у галузі спільної розробки, виробництва та модернізації озброєння, військової й іншої техніки, сприяє розвитку експорту та імпорту товарів військового призначення, а також залученню міжнародної допомоги щодо утилізації застарілого озброєння, боєприпасів, ракетного палива. Проаналізовані причини, основні чинники активізації та загальні можливості розвитку військово-технічного партнерства. Зазначається, що водночас країни переслідують у своєму військово-технічному співробітництві й економічні цілі. У зв'язку з цим акцентується увага на актуальних проблемах розвитку оборонної сфери на сучасному етапі розвитку людства, які украї складно вирішити поза сферою міжнародного військово-технічного співробітництва. З'ясовано основні форми в яких здійснюється військово-технічне співробітництво держав із розробки та виробництва високотехнологічних систем озброєнь. Визначені заходи, що визначають успішність політики військово-технічного співробітництва та основні тенденції які нині спостерігаються. Робиться висновок, що завдяки військово-технічному співробітництву держави зміцнюють свої позиції на міжнародній арені, зменшують бюджетне навантаження при створенні нових зразків озброєння та військової техніки, одержують як передові технології, необхідні для розвитку оборонно-промислової галузі, так і високі прибутки.

***Ключові слова:** міжнародне військове партнерство, військово-технічне співробітництво, високотехнологічні системи озброєнь, оборонна промисловість, ринок військової продукції.*

Постановка проблеми. Активізація військово-політичного співробітництва в сучасному світі з необхідністю передбачає розвиток такого визначального напрямку міжнародного військового партнерства як *військово-технічне співробітництво* (ВТС). Зіткнувшись із динамікою високих технологій, що спричиняють революційні зміни у військовій сфері, а також з зростанням і непередбачуваністю їх впливу на військово-кризовий менеджмент, різні країни світу намагаються вести ефективне співробітництво в галузі озброєнь та знаходити нові рішення, що долатимуть розрив у виробництві та модернізації військових ресурсів між ними і більш розвиненими державами.

Військово-технічне партнерство на цей час належить до найбільш важливих напрямків міжнародного військового партнерства. Його провідними цілями постають:

- завоювання (утримання) та закріплення політичного лідерства в окремих регіонах світу та країнах;
- забезпечення можливості через ВТС впливати на політичне, економічне, воєнне становище на глобальному та регіональному рівнях;
- отримання валютних коштів для державних потреб, підвищення конкурентоспроможності військової продукції на світових ринках озброєнь [1, с. 23].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі, коли мова йде про військове міжнародне партнерство здебільшого звертали увагу на військово-політичне

партнерство (І. Богач, О. Давиденко, Ю. Карташов, Ю. Клименко, О. Котелянець, О. Нікіпелова, Ю. Палагнюк, О. Погібко, О. Феденко та ін.), або на військово-стратегічне партнерство (С. Дякова, О. Погібко, С. Полякова та ін.) і менше звертали увагу на аналіз військово-технічний аспект партнерства. Але останнім часом, завдячуючи науковим пошукам таких дослідників як: В. Бегма, В. Білетов, Р. Боднарчук, Т. Ворона, О. Гриненко, М. Заклада, О. Звинчукова, С. Мокляк, О. Пивовар, О. Свергунов, О. Софронов, Р. Терлецький, Ю. Толочний, І. Фанін, І. Ханін, А. Шевцов, В. Шемаєв різним аспектам військово-технічного співробітництва у системі забезпечення національної безпеки України, євроінтеграції та євростандартизації стали приділяти увагу.

Мета статті – проаналізувати сутність, стан та основні тенденції розвитку військово-технічного співробітництва як визначальний напрямок міжнародного військового партнерства.

Виділення невирішених проблем. Теоретико-методологічний аналіз поняття військово-технічного партнерства засвідчує існування серед дослідників різних точок зору щодо дефініції зазначеного феномена. Зокрема, військово-технічне партнерство визначають як:

– діяльність уповноважених на те органів державної влади, установ, організацій і підприємств, пов'язану з розробкою, виробництвом, реалізацією або закупівлею продукції військового призначення, а також – з плануванням, координацією, організацією і здійсненням міжнародного обміну продукцією та послугами військового призначення;

– довгостроковий процес, який у тісному взаємозв'язку з військово-політичними інтересами держав, з урахуванням економічних і фінансових можливостей його суб'єктів, є здійсненням співробітництва в галузі постачання озброєння та військової техніки;

– особлива форма діяльності держави, уповноважених органів і господарюючих суб'єктів, пов'язана з розробкою, виробництвом, просуванням товарів та послуг військового призначення на світовий ринок в політичних і комерційних інтересах [2, с. 130].

Політологічне дослідження сутності військово-технічного партнерства дає змогу виокремити два ключових аспекти зазначеного феномена:

– військово-технічне партнерство є системою суспільних відносин між державою і виробниками продукції військового і подвійного призначення з приводу її просування на світовий ринок;

– військово-технічне партнерство є діяльністю держави та уповноважених нею органів, спрямованою на управління відносинами щодо просування продукції військового призначення на світовий ринок зброї, на встановлення стійких та тривалих зв'язків з іноземними державами в цій галузі з метою забезпечення національних інтересів і зміцнення міжнародних зв'язків держави.

Отже, фундаментальною характеристикою військово-технічного партнерства як складової міжнародного військового партнерства постає забезпечення національних інтересів держави – як політичних, економічних, так і військових. Встановлення державної монополії в галузі військово-технічного співробітництва визначається тим, що воно є безпосередньо пов'язаним з інтересами національної безпеки, збереженням незалежності держави, її територіальної цілісності і суверенітету.

Виклад основного матеріалу. Дослідники, здійснюючи теоретико-методологічний аналіз поняття військово-технічного співробітництва, зазначають, що воно об'єднує два основних типи відносин міжнародного військового партнерства:

– трансфери озброєння та військової техніки, технологій подвійного використання, а також надання послуг військово-технічного характеру. На сучасному етапі розвитку світу економічний (комерційний) підхід до військово-технічного співробітництва змінився більш комплексним підходом, який ураховує стратегічні військово-політичні моменти і передбачає безвідплатні або лізингові постачання озброєння та військової техніки;

– спільні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, виробництво, маркетинг, продаж зразків озброєння [3, с. 139].

Як один із визначальних напрямків міжнародного військового партнерства, військово-технічне співробітництво має надзвичайно важливе значення у сфері міжнародних відносин, оскільки воно, з урахуванням конкретних історичних внутрішніх обставин та зовнішніх чинників, постає одним із ключових чинників формування політичних цілей і завдань держави щодо забезпечення її національної безпеки. Така значущість військово-технічного співробітництва зумовлена низкою обставин:

– система військово-технічного співробітництва постає насамперед інструментом зовнішньої політики держави, що призначений забезпечувати присутність її (політичну, економічну, технологічну, військову) в тій або іншій країні чи регіоні, для формування з цією країною

партнерських відносин і вигідного регіонального балансу сил. Військово-технічне співробітництво є сферою не лише комерційної конкуренції, але й міждержавного протистояння, у межах якого найчастіше вирішуються більш широкі геополітичні завдання і в якому, навіть при зовнішній лібералізації процесу, роль держави повинна постійно залишатися досить високою;

– розгляд військово-технічного співробітництва як комерційного явища є небажаним та недоцільним: чинник негайної комерційної вигоди контракту стає другорядним порівняно з довгостроковим його ефектом. Система військово-технічного співробітництва (насамперед – її структура та вихідні чинники, які мають місце у процесі прийняття рішення) має бути розрахована на стабільне існування протягом тривалого часу і не може визначатися лише ситуацією конкретної політичної кон'юнктури;

– при запровадженні військово-технічного співробітництва пріоритет, має бути наданий, з одного боку, передусім інтересам держави, а не комерційним структурам, які задіяні в процесі такого співробітництва, а з другого – геополітичним результатам його розвитку в контексті позиції держави. З політичної точки зору, у питаннях військово-технічного співробітництва інтереси однієї з частин суспільства не можуть і не повинні стояти вище інтересів суспільства в цілому – навіть тоді, якщо певна дія може дати швидку матеріальну вигоду;

– проблема військово-технічного співробітництва із зарубіжними країнами є водночас і проблемою власного виробника та стимулювання науково-технічного прогресу. У цьому розумінні неможливо повністю виключити ситуацію, коли постачання озброєння та військової техніки виконуватиметься тільки через потребу підтримки державним фінансуванням стратегічно важливого розробника й виробника озброєнь і техніки, водночас вирішуючи певні геополітичні завдання [3, с. 139-140].

До основних чинників розвитку військово-технічного партнерства дослідники відносять:

– формування нових викликів та загроз, протидія яким входить до першочергових завдань національних держав й світової спільноти в цілому (міжнародний тероризм, піратство, катастрофічні природні явища, захист шляхів транспортування енергоресурсів);

– проголошення розвиненими державами курсу на переозброєння власних силових структур, що призводить до необхідності пошуку найбільш перспективних озброєнь (у тому числі – в аспекті вимог війн шостого покоління та забезпечення здатності до проведення спецоперацій);

– формування нової оборонної стратегії у межах провідних військово-політичних альянсів [4, с. 118].

З урахуванням соціально-економічних та військово-політичних чинників дослідники визначають такі загальні можливості, які отримує країна завдяки здійсненню військово-технічного співробітництва з іншими країнами та міжнародними організаціями:

– технологічні (отримання нових зразків техніки і технологій, сучасного устаткування; поглиблення кооперації у науково-дослідних та дослідно-конструкторських роботах; підготовка наукового і виробничого персоналу та ін.);

– управлінські (запозичення управлінських практик та методик; навчання управлінського персоналу; допомога у розробці стратегії реформ у відповідності з пріоритетами міжнародної політики; удосконалення державних стандартів у військовій сфері та ін.);

– економічні (залучення інвестицій; отримання замовлень і відкриття нових ринків збуту продукції; отримання фінансової допомоги на адміністративні реформи та ін.)[5].

Активізація міжнародного військово-технічного співробітництва на сучасному етапі розвитку людства зумовлена суверенним правом держав одержувати в цілях оборони озброєння та військову техніку, які надходять, зокрема, із зовнішніх джерел. Р. Терлецький вказує: “Незважаючи на доволі обмежену частку обсягів торгівлі зброєю в загальносвітовому товарообігу, саме військово-технічне співробітництво держав визначає рівень взаємної довіри, значною мірою впливає на формування та подальший характер відносин між ними” [6, с. 111].

Зазначений вплив, як вказують дослідники, є амбівалентним за своїм характером. З одного боку, природа воєнно-політичних аспектів міжнародної передачі товарів військового призначення та подвійного використання полягає в тому, що вони здатні зміцнити безпеку і стабільність у світі, посилити оборонний потенціал одержувачів озброєння та військової техніки, у випадку загрози зупинити потенційного агресора й відновити регіональний баланс сил. Однак, з другого боку, міжнародні поставки озброєння можуть призвести до розгортання гонки озброєнь в регіоні, що в ряді випадків провокує виникнення воєнної конфронтації. Крім того, через них можуть поглиблюватися регіональні кризи та конфлікти, ускладнюватися процес пошуку напрямів вирішення міжнародних або внутрішньодержавних конфліктів, подовжуватися деструктивний характер конфронтації [7, с. 11].

У політичному відношенні експорт товарів військового призначення та подвійного використання у деяких випадках застосовується країнами-експортерами як інструмент прямого впливу на перспективи розвитку воєнно-політичної обстановки в різних регіонах світу і вплив на зовнішньополітичний курс окремих країн-імпортерів.

Водночас країни переслідують у своєму військово-технічному співробітництві й економічні цілі. У зв'язку з цим дослідники визначають такі актуальні проблеми розвитку оборонної сфери на сучасному етапі розвитку людства, які украй складно вирішити поза сферою міжнародного військово-технічного співробітництва:

- різке збільшення вартості розробок та виробництва високотехнологічних систем озброєнь, коли ресурсів оборонних бюджетів окремих держав не вистачає для повного фінансування таких програм. Вже сьогодні вартість розробок та виробництва високотехнологічних систем озброєнь (літаків, кораблів, систем протиповітряної та протиракетної оборони тощо) досягають сотень мільярдів доларів США. Так, за оцінками експертів, з моменту виникнення класу винищувачів вартість розробок нових таких літаків протягом кожного десятиліття зростала орієнтовно в 4 рази;

- неоднаковий рівень необхідних технологій в окремих державах для здійснення розробок та виробництва високотехнологічних систем озброєнь. У цьому випадку співробітництво орієнтується на розподіл робіт за міждержавними замовленнями згідно з наявною спеціалізацією партнерів з вироблення визначеної номенклатури товарів військового призначення;

- розробка та виробництво озброєнь та військової техніки є тією сферою економіки, яка максимально підпадає під дію закону масштабу: чим більшою є серійність виробництва товарів військового призначення, що виготовляються на підприємствах оборонної промисловості, тим вищий економічний ефект. За таких обставин у XXI ст. стає неминучим розвиток інтеграційних процесів при створенні високотехнологічних дорогих систем озброєнь та техніки;

- намагання великої кількості держав отримати технології розробок та виробництва високотехнологічних озброєнь та військової техніки для розвитку національної оборонної промисловості [8, с. 46].

Військово-технічне співробітництво держав із розробки та виробництва високотехнологічних систем озброєнь здійснюється в різних формах:

- об'єднання технологічних, наукових, фінансових, виробничих потенціалів держав у межах стратегічних союзів та блоків для розробок, виробництва та експлуатації високотехнологічних систем озброєнь, військової і спеціальної техніки;

- закупівля найбільш складних агрегатів, блоків, підсистем та їх інтеграція в національні проекти створення високотехнологічних систем озброєнь;

- закупівля ліцензій та ноу-хау та організація виробництва в національних компаніях;

- створення спільних підприємств з розробки та виробництва високотехнологічних систем озброєнь;

- застосування державами при імпорті озброєнь, військової і спеціальної техніки офсетних програм для організації розробок та виробництва високотехнологічних систем озброєнь, розвитку власної оборонної промисловості або економіки держави загалом [8, с. 46-47]. Офсетні програми передбачають компенсацію експортером частини витрат імпортеру продукції військового призначення на її закупівлю, яка здійснюється згідно із законодавчими та нормативними актами країни-імпортера, що регламентують офсетну діяльність. Хоча офсет не заохочується на міжнародному рівні, однак для продукції військового призначення він не забороняється. Основні переваги офсету – протекція національних інтересів, розвиток оборонної промисловості та економіки, залучення нових технологій, розвиток наукового потенціалу [9, с. 101].

Отже, зацікавленість держави в участі в системі міжнародного військового партнерства зумовлена раціональним використанням переваг такого партнерства. Розвинені країни світу нині чітко усвідомлюють переваги і значущість спільних зусиль для успішної розробки та виробництва сучасних озброєнь. За оцінками фахівців, участь у спільному виробництві озброєння та військової техніки 3-4 держав знижує витрати кожної з них в 1,7-2 рази порівняно з витратами в разі самостійної розробки аналогічного проекту однією державою [10, с. 64-73]. Дієвим методом військово-технічного співробітництва, що забезпечує більш тісне прив'язування покупця до технологій виробника, ніж поставка озброєнь та військової техніки, є продаж ліцензій. Внаслідок цього посилюється залежність покупця в різних формах – методологічна залежність, залежність щодо паливно-мастильних матеріалів, залежність у способах вимірювання та ін.

Як засвічує теоретичний аналіз практики міжнародного військово-технічного партнерства, нині воно охоплює цілі регіони світу. Зокрема, канадське військово-технічне виробництво на сучасному етапі

розглядається не ізольовано, а в межах північноамериканської військово-промислової бази. У західноєвропейському регіоні такі великі країни, як Франція, Великобританія, ФРН, Італія, вдаються до різних форм об'єднання зусиль у сфері військово-технічного співробітництва – від міжнародної підрядної кооперації до створення спільних підприємств і міжнародних консорціумів – і намагаються сформувати єдиний західноєвропейський ринок військової продукції. За таких умов стає об'єктивною необхідністю пошук шляхів розширення участі кожної держави в міжнародному поділі праці в військово-технічному співробітництві, в організації спільного з іншими державами виконання програм розробки і виробництва сучасних складних і дорогих систем зброї [11, с. 49].

Водночас, діяльність у сфері військово-технічного співробітництва пов'язана із ситуацією певної невизначеності. Військово-технічне співробітництво зачіпає баланс інтересів у різних сферах міжнародних відносин – політичній, воєнній, воєнно-економічній, зовнішньоекономічній, коопераційній. Це стосується як виконання контрактів при торгівлі озброєнням, так і ведення переговорів, міждержавного співробітництва, взаємодії з міжнародними системами контролю над передачами озброєнь та технологій, конкурентної боротьби між державами. Тому важливим завданням теоретико-методологічного аналізу військово-технічного співробітництва є визначення ризикових ситуацій у цій галузі, оскільки ризики у сфері військово-технічного співробітництва негативно впливають на економічну безпеку держави [12, с. 108].

Для подолання зазначених ризиків у сфері військово-технічного співробітництва основний наголос має робитися на збереженні та розширенні ринків збуту продукції оборонного призначення через використання всіх засобів державної підтримки, різних форм і механізмів співробітництва з іноземними замовниками, покращення сфери сервісних послуг і післяпродажного обслуговування продукції. Важливими є також розробка і реалізація заходів використання потенціалу світових інтеграційних процесів, а також участь у діяльності транснаціональних корпорацій та іноземних фірм і компаній, що забезпечує доступ розробників і виробників ОВТ до сучасних технологій розвинених країн [13, с. 110].

В. Шемаєв підкреслює: “Головною рисою, що притаманна сфері міжнародних передач озброєння та військової техніки, є наявність спільних міждержавних інтересів у межах двосторонніх або багатосторонніх угод, які супроводжуються складною взаємодією індивідуальних, організаційних цілей та міжособистісних відносин. Це створює умови для здійснення інформаційного впливу суб'єктів військово-технічного співробітництва на характер розвитку та тривалість цих відносин, що вимагає потужного інформаційного супроводження всіх процесів від заключення до виконання контрактів” [14, с. 289].

Поняття заходів із забезпечення інформаційного супроводження військово-технічного співробітництва охоплює комплекс узгоджених за місцем і часом, об'єднаних спільною метою дій органів в рамках виконання завдань із забезпечення реалізації національних інтересів під час здійснення військово-технічного співробітництва. Означені заходи передбачають:

- комплексне інформаційне забезпечення найбільш повною і достовірною фактографічною й концептуальною інформацією порівняльного та прогнозного характеру – стану, тенденцій, перспектив розвитку предметної галузі конкретних об'єктів-аналогів озброєння;
- підготовка аналітичних, порівняльних або реферативних оглядів;
- проведення патентних досліджень;
- організація консультацій, експертних оцінок;
- співставлення техніко-економічних параметрів виробів; – переклад ділової інформації;
- формування спеціалізованих (в тому числі повнотекстових) баз даних для побудови аналітичних моделей і кількісного аналізу об'єктів здійснення експертизи та прогнозування [14, с. 290].

Зазначені заходи визначають успішність політики військово-технічного співробітництва, у якій нині спостерігаються такі *тенденції*:

- перерозподіл уваги імпортерів озброєнь відносно країн-експортерів. Причинами цього є зміни воєнно-політичної обстановки на регіональному та глобальному рівнях; фінансово-економічні кризи; можливості експортерів з виробництва товарів військового співробітництва, у тому числі високотехнологічних;

- концентрація уваги імпортерів на стратегічному плануванні військово-технічного співробітництва у контексті взаємовідносин держав та узгодження стратегії імпорту товарів військового призначення з довгостроковими стратегічними планами розвитку збройних сил. Особливо таке стратегічне планування стосується реалізації складних високотехнологічних проектів воєнно-морських сил, воєнно-повітряних сил, протиповітряної та протиракетної оборони тощо;

– збільшення в імпорті частки високотехнологічних товарів військового призначення (авіаційна техніка, системи протиповітряної, протиракетної оборони, безпілотні літальні апарати, техніка воєнно-морських сил тощо);

– збільшення ролі офсетних проектів. Здійснюючи політику збільшення уваги до закупівлі технологій виробництва товарів військового призначення для розвитку власної воєнної промисловості, низка країн (Індія, Бразилія, Індонезія, Південна Корея, Туреччина) останніми роками продовжили вдосконалення законодавчої та іншої нормативної бази з офсетної практики;

– удосконалення міжнародних коопераційних механізмів із виробництва товарів військового призначення. Коопераційні механізми з виробництва товарів військового призначення у межах військового технічного співробітництва країн НАТО і ЄС нині багато в чому розмиті у зв'язку з формуванням транснаціональних корпорацій у воєнній промисловості. Такі корпорації номінально мають штаб-квартиру в конкретній країні, але їх центри розробок та виробництва розташовані в різних країнах НАТО або ЄС і навіть у різних регіонах світу. У ЄС і НАТО також сформувався єдиний внутрішній ринок озброєнь та військової техніки, на якому частка закупівель товарів військового призначення ззовні дуже мала. Глобальні корпорації у воєнній промисловості прагнуть зосередитися на повному контролі основних розробок і технологій. Виробництво номенклатури звичайних озброєнь та військової техніки і комплектуючих найчастіше передається в центри компетенції, інжинірингові компанії середнього й малого бізнесу. Навіть усередині загального ринку озброєнь та військової техніки країн НАТО і ЄС трансферт інноваційних технологій товарів військового призначення, розробок, виробництва і поставок озброєння контролюється головними розробниками та країнами – власниками збройних систем;

– зміна механізмів розрахунків за товари військового призначення. Збільшується кількість держав-імпортерів, які використовують при імпорті товарів військового призначення кредити країн-експортерів. Також розширюється постачання озброєнь та військової техніки в лізинг [15, с. 28-31].

Аналіз зазначених тенденцій дає змогу А. Шевцову та О. Гриненку дійти обґрунтованого висновку: “Між країнами-членами НАТО майже не існує військово-технічного співробітництва поза межами оборонно-промислової кооперації та інтеграції. У межах спільних ринків ЄС оборонне виробництво не регулюється, тобто у цій сфері країни діють виключно виходячи зі своїх національних інтересів” [4, с. 118]. Подібна ситуація, на наш погляд, засвідчує досягнення високого рівня інтеграції, що постає закономірним наслідком тривалого військово-технічного співробітництва між країнами – учасницями Північноатлантичного альянсу та членами ЄС.

Дослідники зазначають: “Стандартизація озброєння і військової техніки сприяє координації бойових дій або навчань, зниженню витрат, пов'язаних із тилочим забезпеченням військ, та скороченню вартості під час розробок, виробництва й експлуатації ОВТ. У сфері озброєння це означає зменшення його кількості, усунення дублювання розробок, підвищення бойової ефективності, якості та надійності систем озброєння, оперативне впровадження науково-технічних досягнень у конструкцію, технологію і виробництво систем, скорочення номенклатури предметів військово-технічного постачання та поліпшення і спрощення експлуатації, ремонту й обслуговування ОВТ. Складна програма кооперації в області розробок і виробництва ОВТ передбачає перехід від національного до багатонаціонального планування розвитку озброєння з ретельним урахуванням інтересів усіх сторін” [16, с. 123]. Тому військово-технічне співробітництво на сучасному етапі розвитку світу нерозривно пов'язане з іншим визначальним напрямком міжнародного військового партнерства – військово-стратегічним співробітництвом.

Бібліографічний список:

1. Софронов О. О. Військово-технічне співробітництво в системі забезпечення національної безпеки України / О. О. Софронов // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – 2011. Вип. 95. Ч. I. – С. 23-25.
2. Звинчукова О. Н. Полномочия органов государственной власти в области военно-технического сотрудничества / О. Н. Звинчукова // *Армия и общество*. – 2012. – № 2 (30). – С. 130-135.
3. Софронов О. О. Військово-технічне співробітництво як складова державної політики України / О. О. Софронов // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – 2010. Вип. 94. Ч. II. – С. 138-143.
4. Шевцов А. І., Гриненко О. В. Міжнародне військово-технічне співробітництво у сфері виробництва ОВТ як засіб забезпечення розвитку ОПК: уроки для України / А. І. Шевцов, О. В. Гриненко // *Стратегічні пріоритети*. – 2010. – № 1 (14). – С. 117-122.
5. Ханін І. Г. Співробітництво з міжнародними організаціями як чинник розвитку військово-промислового комплексу України. *Ефективна економіка*: електронне наукове видання. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4456> (дата звернення: 04.12.2017).

6. Терлецький Р. М. Правові аспекти регулювання військово-технічного співробітництва України з іноземними державами / Р. М. Терлецький // *Юридична наука*. – 2013. – № 7. – С. 111-117.
7. Фанін І. С. Військово-технічне співробітництво України в процесі розвитку євроатлантичної інтеграції: безпековий вимір / Іван Сергійович Фанін: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2010. – 22 с.
8. Свергунов О. О. Світові тенденції розвитку військово-економічного співробітництва у сферах розробок та виробництва озброєнь: досвід для України / О. О. Свергунов // *Стратегічні пріоритети*. – 2016. – № 3 (40). – С. 45-53.
9. Бегма В. М. Офсетна практика в системі ВТС України як чинник забезпечення економічної безпеки держави / В. М. Бегма, С. П. Мокляк, Ю. В. Толочний // *Стратегічні пріоритети*. – 2010. – № 4 (17). – С. 100-103.
10. Буренок В. М. Теория и практика планирования и управления развитием вооружения / В. М. Буренок, В. М. Ляпунов, В. И. Мудров. – М.: Издательский дом «Граница», 2005. – 418 с.
11. Буневич К. Г. Трансформация военно-технического сотрудничества в условиях глобализации / К. Г. Буневич // *Вестник Московского университета им. С. Ю. Витте. Серия 1: Экономика и управление*. – 2014. – № 3 (9). – С. 47-52: электронный научно-практический журнал. URL: https://www.muiiv.ru/vestnik/pdf/eu/eu_2014_3_47-52.pdf (дата звернення: 05.12.2017).
12. Свергунов О. О., Свергунов О. О., Толочний Ю. В. Стратегічні напрями вдосконалення системи управління ризиками при військово-технічному співробітництві / О. О. Свергунов, О. О. Свергунов, Ю. В. Толочний // *Стратегічні пріоритети*. – 2011. – № 4 (21). – С. 108-112.
13. Шевцов А. І. Оборонно-промислова політика України: пріоритетні напрями та шляхи їх реалізації / А. І. Шевцов, Р. В. Боднарчук, О. В. Гриненко // *Стратегічні пріоритети*. – 2011. – № 1 (18). – С. 105-111.
14. Шемаєв В. М. Інформаційне супроводження військово-технічного співробітництва України з іноземними державами як інструмент забезпечення економічної безпеки держави / В. М. Шемаєв // *Економіка і організація управління*. – 2014. – № 3-4 (19-20). – С. 288-292.
15. Свергунов О. О. Стратегічне управління імпортою політикою у сфері військово-технічного співробітництва в умовах криз: світовий досвід та Україна / О. О. Свергунов // *Стратегічні пріоритети*. – 2015. – № 1 (34). – С. 26-33.
16. Білетов В. І. Стратегія військово-технічного співробітництва Збройних Сил України в умовах їх євроінтеграції та переходу на євро стандарти / В. І. Білетов, М. А. Закалад, О. П. Пивовар, Т. О. Ворона // *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. – 2014. – № 3 (52). – С. 122-126.

Dzhus O. A. Military technical cooperation as a key aspect of international military partnership.

Military-technical partnership is defined as the amalgamation of responsibilities of delegated governmental bodies, structures, organizations and companies connected with development, production, trade or procurement of military equipment, including planning, coordination, organization and conduct of military equipment and services exchange.

It has been identified that military-technical cooperation encompasses two main types of international military partnership, namely: the transfers of armament, military equipment and dual-purpose technology, as well as the provision of military-technical services, joint scientific research and design activities, production, marketing and trading of armament samples. The article describes how the military-technical cooperation improves the ties with partner-nations in the field of joint design, production and modernization of armament, military and other equipment, facilitates the development of export and import of military products, as well as the engagement of military assistance in regards to disposition of obsolete armament, ammunition and rocket propellant. The article analyses the main factors of activation and the general capabilities that define the military-technical partnership development. It has been noted that at the same time, countries are pursuing their military-technical cooperation and economic goals. Therefore, the article focuses mainly on the current issues of the defense industry development, that are quite difficult to deal with outside of the international military-technical cooperation field. The main types of interstate frameworks of military-technical cooperation in design and production of hi-tech weapon systems were identified. The factors that determine the success of military-technical cooperation policy and the main up-to-date tendencies were defined. It was concluded that the military-technical cooperation strengthens the state's international stance, decreases the expenses for the production and design of new armament and equipment samples, and allows the states to not only receive the cutting-edge designs, needed for the development of the defense industry, but also to increase the profits.

Key words: *international military partnership, military-technical cooperation, hi-tech weapon systems, defence industry, military products market.*